

UDK: 82; IRSTI: 10.01.00

<https://doi.org/10.47526/habarshy.vi1.393>

E.S. ADILBEKOVA¹, F.T. TULENDIYEVA², Z.N. ABDURAIMOVA^{3*}

¹PhD, Doçent, Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi

(Kazakistan, Türkistan), e-mail: elmira.adilbekova@ayu.edu.kz

²Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesinin Okutmanı

(Kazakistan, Türkistan), e-mail: farida.tulendiyeva@ayu.edu.kz

³Yüksek Lisans öğrencisi, Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi

(Kazakistan, Türkistan), e-mail: n.zuleyha95@mail.ru

TÜRKİYE TÜRKÇESİNDE VE ÖZBEK TÜRKÇESİNDE AKRABALIK ADLARIYLA KURULAN ATASÖZLERİNİN İNCELENMESİ

Her kültür, kendi toplum hayatı içerisinde önem verdiği kavramları kelime boyutunda dilin söz varlığı içerisinde yaşatır. Hem yazılı hem de sözlü olarak Türkçe söz varlığında çokça kullanılan akrabalık adları, Türk kültürü içerisinde önemli bir yer tutmaktadır. Akriba adı: Arapça karîb yakın, akriba sözcüğünün çoğul biçimi akribâ sözcüğünden Türkçeye geçmiştir. Hem kan yoluyla oluşan yakınlığı hem de evlilik yoluyla oluşan yakınlığı ifade etmektedir. Yani, Türkler akrabalık kurumuna önem verdikleri için akrabalık bildiren kelimeleri yazılı ve sözlü dilde geniş bir şekilde kullanmaktadır. Tam tersi bir bakış açısıyla dilde akrabalık bildiren kelimelerin çok ve çeşitli olması Türklerin akrabalık kurumuna verdiği önemi de göstermektedir.

Bir kelimenin söyleyen, dinleyen ya da okuyan üzerinde bıraktığı duygusal etkiye duygudeğeri denmektedir. Toplumun hayata bakış açısını ve yaşayışını gösteren atasözleri içerisinde akrabalık adlarının kullanımı birçok yerde duygu değeri bakımından bilgiler sunmaktadır. Bu çalışmada Türkiye Türkçesi ve Özbek Türkçesi atasözleri içerisinde yer alan akrabalık adlarına semantik olarak yaklaşılabilecektir.

Anahtar Kelimeler: Türkiye Türkçesi, Özbek Türkçesi, Akriba, Akrabalık Adları, Semantik, Atasözü.

Э.С. Адилбекова¹, Ф.Т. Тулендиева², З.Н. Абдураимова³

¹PhD доктор, Қожә Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университетінің доценті

(Қазақстан, Түркістан қ.), e-mail: elmira.adilbekova@ayu.edu.kz

²Қожә Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университетінің оқытушысы

(Қазақстан, Түркістан қ.), e-mail: farida.tulendiyeva@ayu.edu.kz

³Қожә Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университетінің магистранты

(Қазақстан, Түркістан қ.), e-mail: n.zuleyha95@mail.ru

Түрік және өзбек тілдеріндегі туыстық атауларға байланысты мақалдардың зерттелуі

Әр мәдениет өзінің қоғамдастық өмірінде маңызы бар ұғымдарды сөздік өлшемдегі тілдің лексикасында қолданады. Түрік лексикасында жазбаша да, ауызша да кеңінен

* *Bize doğru alıntı yapınız:*

Adilbekova E.S., Tulendiyeva F.T., Abduraimova Z.N. Türkiye Türkçesinde Ve Özbek Türkçesinde Akrabalık Adlarıyla Kurulan Atasözlerinin İncelenmesi // *Ясауи университетінің хабаршысы*. – 2021. – №1 (119). – Б. 198–208. <https://doi.org/10.47526/habarshy.vi1.393>

* *Cite us correctly:*

Adilbekova E.S., Tulendiyeva F.T., Abduraimova Z.N. Türkiye Türkçesinde Ve Özbek Türkçesinde Akrabalık Adlarıyla Kurulan Atasözlerinin İncelenmesi [Study of Proverbs on Relative Names in Turkish and Uzbek Language] // *Iasayı üniversitetiniñ habarshysy*. – 2021. – №1 (119). – Б. 198–208. <https://doi.org/10.47526/habarshy.vi1.393>

қолданылатын туыстық атаулар түрік мәдениетінде маңызды орын алады. Туыстық атаулар: арабша *kârib* жақын, *акриба* сөзінің көпше түрі, қан арқылы жақындықты және неке арқылы жақындықты білдіреді. Басқаша айтқанда, түрік халықтары туыстық қатынасқа үлкен мән бергендіктен, туыстық қатынастарды білдіретін сөздерді жазбаша және ауызша тілдерде қолданады. Туысқандықты білдіретін сөздердің әр түрлі екендігі түркілердің туыстық қатынасқа берген маңыздылығын көрсетеді.

Бұл мақалада түрік және өзбек тілдеріндегі туыстық атаулардың этимологиясы анықталады, туыстық атаулардың фонетикалық өзгеруіне және туыстық атауларға байланысты мақалдар салыстыра отырып қарастырылады.

Кілт сөздер: түрік тілі, өзбек тілі, туыстық, туыстық атаулар, семантика, мақалдар.

E.S. Adilbekova¹, F.T. Tulendiyeva², Z.N. Abduraimova³

¹*PhD, Associate Professor of Khoja Akhmet Yassawi International Kazakh-Turkish University (Kazakhstan, Turkistan), e-mail: elmira.adilbekova@ayu.edu.kz*

²*Lecturer of Khoja Akhmet Yassawi International Kazakh-Turkish University (Kazakhstan, Turkistan), e-mail: farida.tulendiyeva@ayu.edu.kz*

³*Master Student of Khoja Akhmet Yassawi International Kazakh-Turkish University (Kazakhstan, Turkistan), e-mail: n.zuleyha95@mail.ru*

Study of Proverbs on Relative Names in Turkish and Uzbek Language

Every culture, within its social life, lays emphasis on the concepts of language within the vocabulary of words. The kinship names which are widely used both in written and verbal terms in Turkish have an important place in Turkish culture. Relatives name: Arabic Kariba ‘close relatives’, plural form of the word is passed from the Turkish word akribâ and closeness that occurs through blood refers to the closeness formed both by marriage. The Turkish people use words that express kinship broadly in written and verbally because they attach importance to the kinship institution. Kinship names are very diverse and the variety shows the importance that the Turks give to the kinship institution.

It is called connotation that influence the emotion of teller, listener or reader. The use of kinship terms among the proverbs that show society's life are providing information in terms of emotion value in many proverbs. In this study, kinship terms which are an important member of the vocabulary and which are included in the Turkish and Uzbek proverbs will be approached semantically will be discussed.

Keywords: Turkish, Uzbekish, Kinship Names, Semantics, Proverbs.

Э.С. Адилбекова¹, Ф.Т. Тулендиева², З.Н. Абдураимова³

¹*PhD доктор, доцент Международного казахско-турецкого университета имени Ходжи Ахмеда Ясави (Казахстан, г. Туркестан), e-mail: elmira.adilbekova@ayu.edu.kz*

²*преподаватель Международного казахско-турецкого университета имени Ходжи Ахмеда Ясави (Казахстан, г. Туркестан), e-mail: farida.tulendiyeva@ayu.edu.kz*

³*магистрант Международного казахско-турецкого университета имени Ходжи Ахмеда Ясави (Казахстан, г. Туркестан), e-mail: n.zuleyha95@mail.ru*

Изучение турецких и узбекских пословиц о родственных именах

Каждая культура использует понятия, имеющие значение в жизни своего сообщества и находящие отражение на лексическом уровне. Слова со значением родства, широко используемые в лексике турецкого языка применительно как к письменной, так и к устной речи, занимают важное место в турецкой культуре. Ср., например, термин родства – арабское слово *kârib* со значением ‘близкий’; турецкое *акриба* является формой множественного числа

данного слова и означает родство по крови или в результате брака. Другими словами, поскольку турецкие народы придают большое значение родству, они используют слова, выражающие родство как в письменной, так и в устной форме языка. Тот факт, что слова, обозначающие родство различны, указывает на важность, которую тюрки придавали родству.

В данной статье определяется этимология родственных имен в турецком и узбекском языках, рассматриваются пословицы, связанные с фонетическими изменениями родственных имен, а также проводится сравнительный анализ турецких и узбекских пословиц.

Ключевые слова: турецкий язык, узбекский язык, родственные имена, семантика, пословицы.

Türk Lehçelerinde Akrabalık Adları Üzerine Yapılan Çalışmalar

Yusupov, H.G., 1959 “Terminü rodstva v başkirskom yazıke” adlı çalışmasında Başkurt Türkçesindeki akrabalık terimlerinin terminolojisini tanımlayarak, diyalektal özelliklerini açıklamıştır.

Burnaşeva, S.A., 1962 “Nekotorıye voprosı leksiki tatarskogo yazıka” adlı makalesinde Tatar Türkçesindeki akrabalık terimlerini açıklayarak diğer Türk Lehçelerindeki akrabalık adları hakkında kısaca bilgi vermiştir.

Gömeç Saadettin, “Divanü Lûgat-it-Türk’de Akrabalık Bildiren Terimler”, Türk Kültürü, 39/464, Ankara, 2001.

Gülensoy, Tuncer, Altay Dillerindeki Akrabalık Adları Üzerindeki Notlar, Türk Dili Araştırmaları Yıllığı – Belleten 1973–1974, Ankara, 1974

Song Li, Yong, Türk Dillerindeki Akrabalık Adları, Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi: 15, İstanbul, 1999.

Tekin, Tekin, Amca Ve Teyze Kelimeleri Hakkında, Türk Dili Araştırmaları Yıllığı – Belleten, Ankara, 1960.

Yavuz, Serdar, Divânü Lügâti’t-Türk’teki Akrabalık Adları Ve Bu Adların Türkiye Türkçesi Ağızlarındaki Karşılıkları.

Emiroğlu, Selim, (2012). “Türkçe Sözlükteki Akrabalık Adlarının Tasnifi”. Turkish Studies. 7 (4), ss. 1691–1710.

İ.İsmoilov’un “Özbek Tilida qavm-qarindoshlik terminlariga doir ba’zi mulohazalar” adlı makalesinde Özbek Türkçesindeki akrabalık adlarının sınıflandırılması, akrabalık adlarının eş anlamları ve anlam açısından anlatmıştır.

İ.A. İsmoilov, 1966 Turkiy Tillarda Qavm-Qarindoshlik Terminlari “Türkî Dillerde Akrabalık Terimleri” adlı çalışmasında akrabalık adlarını leksik ve gramatik açısından incelemiştir.

Türkiye Türkçesi ve Özbek Türkçesinde Akrabalık Adları

İnsanlık tarihinin kalıplaşmasında dilin önemi büyüktür. İnsanın geçmişini öğrenmesinde, günlük yaşamında, geleceğe yön vermesinde dilin çok önemli bir araç olduğu muhakkaktır [1, 171 s.].

İnsanların en çok kullandıkları kelimelerin bir grubu da akrabalık adlarıdır. Çocuk, bir şeyden korktuğunda ya da yardım isteyeceğinde “anne!” diye bağıırır; babasına güvenir, ağabeyini, ablasını ve kardeşlerini sayar ve sever; dede, nine, amca, dayı, hala, teyze gibi akrabalarını sık sık ziyaret eder ve gönüllerini alır [2, 113–114 s.]. En geniş anlamda, ortak bir atayı paylaşan ya da biri diğerinden türeyen iki insan birbiriyle akraba kabul edilir. Akrabalık doğum, evlilik ya da evlatlık akdiyle gerçekleşen insanlar arası ilişkidir.

Türk atasözleri de Türk kültürünün ürünüdür. Atasözlerinde geçen akraba adları Türklerdeki akraba ilişkilerini tanımak ve tanımlamak bakımından önemlidir.

Türkiye Türkçesindeki ve Özbek Türkçesindeki atasözleri ve deyimlerdeki akrabalık adları ile ilgili çalışma hazırlanırken Türkiye Türkçesinin atasözlerinin kaynağı olarak Ömer Asım Aksoy'un "Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü" (1993) adlı kitap esas alındı.

Özbek Türkçesindeki atasözlerinin kaynağı olarak To'ra Mirzayev, Asqar Musaqllov, Bahodir Sarimsoqov'un "O'zbek Halq Maqollari" (2005) adlı kitabı esas alındı.

Aksan, akrabalık adlarının bir dilin anlatım yolları, dili konuşan ulusun dünya görüşü bakımından son derece ilgi çekici öğeleri olduğunu belirterek, akrabalık adlarının diller arası akrabalığı belirlemede dahi güvenilir ölçüt olarak kullanılabileceğini ifade etmektedir [3, 97 s.]. Türk milletinin binlerce yıldan beri süzerek bugüne kadar taşıdığı yüksek kültür unsurlarından birinin akrabalık olduğunu belirten Gömeç, Türk devlet yapısının güçlü olmasını Türk aile ve akrabalık hayatının güçlü olmasıyla bağdaştırmaktadır [4, 283–318 s.].

Türkçenin ilk metinleri olan Köktürk yazıtlarından itibaren (**kañ, ög, ini, eçi, ogul**) akrabalık belirten kelimelerin oldukça sık şekilde kullanıldığını görmek mümkündür. Türk dilinin akrabalık adları bakımından zengin oluşu Türk dili ve kültürü için oldukça önemli bir eser olan Divânü Lûgati't-Türk'te de kendisini göstermektedir.

Dünya dillerinde birkaç akrabalık terimi için tek bir sözcük kullanırken Türk Lehçelerinde her tür akrabalık için ayrı ayrı terim kullanılmaktadır. Örneğin, Rusçada "ДЯДЯ" terimi hem amca hem de dayı anlamında kullanılır, ama Özbek Türkçesinde ise dayı terimi için tog'a, amca terimi için amaki terimleri kullanılır.

Özbek Türkçesinin tarihi ile ilgili 1913 yılında yayınlanmış "Birinci Muallim" (برنجی معلم) kitabının 23–24. sayfasında Özbek Türkçesindeki akrabalık adları hakkında genel bilgi verilmiştir.

Özbek Türkleri akrabalık ilişkilerine çok önem vermektedirler. Özbek Türkçesinde akrabalığın önemini vurgulayan bir çok atasözü bulunmaktadır. Bunlardan biri Borsang – qarindosh, Bormasang – begona. Yani akrabalar sık sık görüşmezlerse birbirine yabancı olurlar.

Özbek Türkçesinde akrabalığı ifade eden terimler şunlardır:

Aka-uka, qarindosh, sulola, urug', ajdod, oila, qavm-qarindosh, qarindosh-urug'lar, qarindoshlik, qardoshlik, jigarchilik, xesh-aqrabo.

Qarındaş terimi Günümüz Türk lehçelerinin bazılarında mevcut olup farklı fonetik varyantları bulunmaktadır: Özbek Türkçesi'nde *qarındaş*, Uygur Türkçesi'nde *qerındaş*, Kazak Türkçesi'nde *qarındaş*, Kırgız Türkçesi'nde *karındaş*, Türkmen Türkçesi'nde *garındaş* ve Karakalpak Türkçesi'nde *qarındaş*. Bu terim "Drevnetyurkskiy Slovar" ın 427 sayfasında geçmiştir.

Bu terim karındaş: Kaşgarlı Mahmud'a göre; "Bir anadan doğmuş iki çocuğa karındaş denir)" kangdaş: Bunun için Kaşgarlı, "kangdaş kadaş: babaları bir olan kardeşler. kadhaş: "kardeş gibi yakın olan hısım".

Özbek Türkçesi'ndeki *qarindâş* terimi ve Uygur Türkçesi'nde *qerındaş* terimi genel olarak uzak yakın akrabalar anlamında kullanılır [5, 97 s.].

Kazak Türkçesi'ndeki *qarındaş* terimi ise kız kardeş (yaşça büyük erkek kardeşine göre) anlamında kullanılır.

Karakalpak Türkçesi'nde *qarındaş* terimi kız kardeş anlamında kullanılır.

Türkmen Türkçesi'nde *garındaş* terimi Özbek Türkçesi'ndeki gibi akraba anlamında kullanılır.

Qarındaş teriminin *qardaş* (*qardeş*) şekli ise Турецко Русский Словарь' ın 317. sayfasında geçmektedir. Adı geçen sözlüğün 319. sayfasında *qarındaş* terimi de geçmektedir. Buna göre *qardaş* teriminin ilk önce *qarındaş* biçiminde olduğu ve daha sonra fonetik değişikliklere uğrayarak *qardaş* sözcüğünün kullanıldığı tesbit edilmiştir. Böylece Eski Türkçedeki 'mide' anlamını veren *qarın* sözcüğüne 'ortaklık' anlamını bildiren -daş eki eklenerek *qarındaş* sözüğü yapılmıştır; sonradan ın eki kullanılmamaya başlayarak *qardaş* şekli oluşmuştur; Özbek Türkçesinde birinci hecedeki a ünlüsü ä ünlüsüne, ikinci hecedeki a ünlüsü â ünlüsüne dönüşmüştür: *qarın+daş* = *qarındaş* > *qardaş* > *qärdâş*.

Bu iki sözcük sonradan farklı anlamda kullanılmaya başlamıştır:

qardâş – 1. arkadaş, 2. yaşça büyük erkek kardeş, dost, yakın kişi anlamında (pek kullanılmaz), Örneğin: (qardâş respublikalar, qardâş tillar), qarindâş – ‘akraba’

Kazak Türkçesindeki qarindas terimi ağayın terimiyle birleşerek ağayın-qarindas şeklinde genel uzak yakın akrabalar anlamında kullanılır.

Günümüz Türk lehçelerinin çoğunda *qarındaş* (*akraba*) teriminin eş anlamı olan *uruğ*, *tuqqan* gibi sözcükler de vardır. *Uruğ* terimi Günümüz Türk lehçelerinde farklı fonetik varyantları bulunmaktadır: Uygur T, Kırgız T, Kazak Türkçesi’nde: *Uruk*; Karakalpak T: *Uru*; Türkmen T: *Urug*; Özbek T: *Uruğ gibi*.

urug: “Tane. Tohuma da urug denir. Kaşgarlı Mahmud; buna benzetilerek hısımlara da urug-turug der” şeklinde bir açıklama yapmaktadır.

Özbek Türkçesi’nde *Ota urug’i* [*Ātā uruği*] – Baba tarafından akrabalık,

Ona urug’i [*Ānā uruği*] – Anne tarafından akrabalık anlamındadır. Bununla beraber Özbek Türkçesi’nde *uruğ* terimi *qarindosh-urug’(lar)* [*Qarindâş uruğ(lâr)*] – birleşik kelime olarak bir nesil anlamına gelmektedir.

Günümüz Türk Lehçeleri’nde *qarindâş*, *uruğ* terimlerinin eş anlamı olan *tuqqan* (ÖT); *Qarindoshingni yomonlab*, *Qaydan tuqqan topasan*.

tuqqan (Uygur T); *Aka-ini yaman dâp*, *tuqqanni nâdin tapisân?*

dogan (Türkmen T); *tuğan* (Kazak T ve Karakalpak T); *tuğan* (Kırgız T).

Türkmen Türkçesi’nde *dogan* terimi büyük ve küçük kardeşler anlamında kullanılır. Örneğin: 1. *ulı dogan* – ağabey; *kiçi dogan* – erkek kardeş; *doganoğlan* – yeğen; *ovey dogan* – üvey ağabey ya da üvey erkek kardeş; Seslenme şeklinde de kullanılır. 2. *ulı ayal dogan* – abla; *kiçi ayal dogan* – kız kardeş.

Bununla beraber Özbek T, Uygur T, Kazak T, Kırgız T, Karakalpak Türkçesi’nde *tuqqan* terimi kan bağıyla oluşan akrabalık adlarıyla birlikte kullanılır. Örneğin: Kazak Türkçesi’nde: *Tuğan apa* – abla; *Tuğan qarindas* – kız kardeş;

Kırgız Türkçesi’nde: *Tuuganımdın uulu ceen*;

Özbek Türkçesi’nde: *Tuqqan ona*.

Qilday tomir bo'lsa, tuqqaniga tortar.

Özbek T: *tuğışgân*; Terak tomiriga tayanar, odam – tug'ishganlariga

Kırgız T: *Tuugan*; Kazak ve Karakalpak T: *Tuqqan*.

Günümüz Türk Lehçeleri’nde akrabalığı ifade eden *Cigâr* (ÖT, UygT), *Boor* (Kırgız T), *Baur* (Kaz.T) terimleri bulunmaktadır.

Özbek Dilinin İzahlı Lügati’nde *Bovur* [*Bāvur*], *Bag’ir* [*Bāğir*] şeklinde geçmiştir.

Jigarband, *Jigargo’sha* – evlat ve en yakın akraba anlamında kullanılır.

Jigar – jigar, *digar* – digar.

Tuqqan jigarning ozori bor, *bezori yo’q*.

Özbek Türkçesinde ve Türkiye Türkçesinde akrabalık adlarıyla kurulan atasözleri çalışmamızı dört bölüm altında ele aldık. Birinci bölümde kan bağına göre yakınlık bildiren akrabalık terimleri ve atasözleri, ikinci bölümde evlilikle gelen akrabalık terimleri ve atasözleri, üçüncü bölüm, üveylik bildiren akrabalık terimleri ve atasözleri dördüncü bölümde ise diğer yönden akrabalık bildiren terimler ve atasözler ele alınmıştır.

1. Kan Bağına Göre Yakınlık Bildiren Akrabalık Terimleri ve Atasözleri

Soy ve genetik devamlılıkta kan bağı birinci dereceden ölçüttür. Bu sebeple akrabalıkta da kan bağı ayırt edici bir unsurdur. Kan bağı anne ve baba yoluyla geçmektedir. Mitolojik dönem sonrası ataerkil aile sisteminin geçerli olduğu Türklerde birincil değer babadır. Daha çok kültür taşıyıcısı olarak bilinen anne ise ikincildir [6, 133 s.].

Ota-Ona/ Ebeveyn: Çocuğa göre anne ve baba

Onadan ko'rgan to'n bichar, Anadan gören inci dizer,

Otadan ko'rgan o'q yo'nar [7, 78 s.]. Babadan gören sofra yazar [8, 145 s.].

Ota-Boba-Buva/Büyük Baba: Babanın babası

Boboning tol ekkani –

O'ziga nom ekkani [7, 27 s.].

Eski Türkçede **ba:ba** şeklinde telaffüz edilen bu sözcük aslen “**Annenin babası**” anlamında kullanılmıştır. Sonradan anlamında genişleme olduğundan dolayı “**Babanın babası**” anlamında da kullanılmaya başlamıştır [10, 12 s.]; Bu sözcük EskiTürkçede kullanıldığı zaman **a:** ünlüsü kısalmıştır [14, 12 s.], Özbek Türkçesinde kullanılırken **a** ünlüsü **â** ünlüsüne dönüşmüştür:

ba:ba> baba >bâbâ. Konuşma dilinde bu sözcük **buvâ** şeklinde söylenir:

bâbâ>bâbâ>bâvâ>buvâ [12, 55 s.].

Buvi-Opa/ Baba Anne: Babanın annesi

Bu sözcük Eski Türkçedeki ‘yaşça büyük ol-’ anlamını veren ab- fiilinden -a ekiyle yapılmıştır [10, 56–159 ss.], [11, 47 s.]: aba sözcüğü Günümüz Özbek Türkçesinin bazı şivelerinde kullanılmaktadır), daha sonra b ünsüzü p ünsüzüne, sözcüğün ilk hecesindeki a ünlüsü â ünlüsüne, sözcüğün sonundaki a ünlüsü ä ünlüsüne dönüşmüştür: ab- + a = aba > apa > âpâ [12, 255 s.].

Ota/Baba: Çocuğu olan erkek

Eski Türkçede de aynı anlamı veren bu sözcük aslen ata şeklinde telaffuz edilmiştir [10, 200 s.]; [13, 114 s.], [11, 65 s.]; Özbek Türkçesinde bu sözcüğün ilk hecesindeki a ünlüsü â ünlüsüne, sözcüğün sonundaki a ünlüsü ä ünlüsüne dönüşmüştür: ata > âtä [12, 259 s.].

Atalar çıkarayım der tahta, döner dolaşır gelir bahta [8, 158 s.].

Ota bola uchun taxt yasas, Baxt yasata olmas [7, 139 s.].

Ona/Anne: Çocuğu olan kadın

Eski Türkçede de aynı anlama gelen bu sözcük aslen **ana** şeklinde telaffuz edilmiştir [10, 259 s.], [13, 119 s.], [11, 43 s.]; Özbek Türkçesinde bu sözcüğün ilk hecesindeki a ünlüsü â ünlüsüne, sözcüğün sonundaki a ünlüsü ä ünlüsüne dönüşmüştür: ana > ânâ.

Onasini ko'rib qizini ol,

Anasına bak kızını al,

Qirg'og'ini ko'rib buzini ol.

kenarına bak bezini al [8, 145 s.].

Amakı/Amca: Babanın erkek kardeşi

Amca baba yarısı [8, 144 s.].

Amma/Hala: Babanın kız kardeşi

Qiz ammaga o'xshar,

Oğul dayıya, kız halaya çeker [8, 136 s.].

O'g'il – tog'aga [7, 136 s.].

Xola /Teyze: Annenin kız kardeşi

Tog'a /Dayı: Annenin erkek kardeşi

Bir tog'a yetti ota o'rniga o'tar [7, 133 s.].

Bola/Çocuk: Anne ve babanın kız veya erkek çocukları

Eski Türkçede de aynı anlama gelen ve diğer anlamları veren bu sözcük aslen **ba:la** şeklinde telaffüz edilmiştir [6, 48 s.]. Daha sonra **a:** ünlüsü kısalmıştır. Özbek Türkçesinde ilk hecedeki **a** ünlüsü **â** ünlüsüne, ikinci hecedeki **a** ünlüsü **ä** ünlüsüne dönüşmüştür: **ba:la>bala>bâlâ**.

DLT'te **bala** sözcüğü “**kuş yavrusu**” anlamında geçtiği tesbit edilmiştir [10, 250 s.]; Demek ki bu sözcüğün “**bebek**”, “**evlat**” anlamı sonradan meydana gelmiştir [10, 57 s.].

Bolali uy – bozor,

Bolasiz uy – mozor [6, 126 s.].

Nevara/ Torun: Dedeye ya da nineye göre oğlunun ya da kızının çocuğu

Nevarani boqma,

Shotutni qoqma [6, 139 s.].

Böla/Bele-Kuzen: Teyze çocuklarına denir.

Eski Türkçede de aynı anlama gelen bu sözcük aslen BÖLÄ şeklinde telaffuz edilmiştir [10, 218 s.].

Yetim/Yetim: Babası ölmüş olan çocuk

Yetim-yetim demangiz,

Yetim haqin yemangiz [7, 44 s.].

Akâ/Ağabey: Kardeşler arasında büyük olan erkek çocuk

Akâ-İni/Ağabey-Kardeş: Erkek kardeşler için kullanılan terim

Qayrag'och qalin bo'lsa, yomg'ir o'tmas,

Og'a-ini totuv bo'lsa, xo'rlik yetmas [7, 162 s.].

Ciyan/Yeğen: Bir kimsenin kardeşinin çocuğu

Jiyan eshikdan kirsar, yetti bo'ri teshikdan kirar [7, 133 s.].

Uka/Küçük erkek kardeş

Bu sözcük Eski Türkçede **öke** şeklinde telaffuz edilmiştir [10, 519 s.]. Özbek Türkçesinde **ö** ünlüsü u ünlüsüne, e ünlüsü ä ünlüsüne dönüşmüştür: öke > ukä. Önceden bu sözcük 'küçük çocuk' anlamını belirtmiştir (kız ukä, erkek ukä şeklinde kullanılmıştır); daha sonra anlamın daralması nedeniyle sadece 'küçük erkek çocuk' anlamında kullanılmaya başlamıştır [12, 386 s.].

O'g'il/Oğlan

Bu sözcük Eski Türkçedeki aslen 'oluştur-' anlamını veren og- fiilinden -(u)l eki eklenerek oluşmuştur [11, 16 s.], [13, 103 s.]; [11, 364 s.]; önceden 'evlat' anlamını veren bu sözcük sonradan anlam daralması olarak sadece 'erkek cinsindeki çocuk' anlamında kullanılmaya başlamıştır; Özbek Türkçesinde ikinci hecedeki u ünlüsü i ünlüsüne dönüşmüştür: og- + ul = oğul > oğil [12, 499 s.].

Opa/Abla

Bu sözcük Eski Türkçedeki abla anlamını veren ekä sözcüğüne -çi eki eklenerek oluşmuştur [10, 223 s.]; iki ünlü ses arasındaki k ünsüzü g ünsüzüne dönüşmüştür: ekä+çi = ekäçi > egäçi.

2. Evlilikle Yoluyla Oluşan Akrabalık Terimleri

Aile oluşturmada nikâh esastır. Kız evlendikten sonra doğrudan erkeğin ailesi ile birlikte anılır ve aynı sorumluluklara sahip olur. Baba evinden ayrılırken verilen kalın aslında kızın baba tarafından maddi olarak da ayrılmasının göstergesidir. Kalın ile başlığı ayırt etmeliyiz günümüzde anlaşılabilir başlık ile kalın aynı fonksiyonda değildir. Muhtemelen başlık kalın kavramının karşılığı olarak gelmiş ancak uygulamada değişmeler olmuştur [6, 40 s.].

Kelin/Gelin: Evlenmiş olan kadın

Bu sözcük Eski Türkçedeki kel- fiilinden -(i)n ekiyle yapılmıştır. kel- + in= kelin. Kelin kirgan uyuğa nur kirar [7, 8 s.].

Küyöv /Damat: Bir kızın ailesinden olan büyüklere göre kızın kocası

Bu sözcük Eski Türkçedeki 'kızının kocası' anlamındaki **köd||köz** sözcüğünden -ä ekiyle yapılmış fiile -gö eki eklenerek oluşmuştur [10, 45 s.]; [11, 18 s.]; [11, 324 s.]: ködägü, közagü) daha sonra d || ž ünsüzü y ünsüzüne dönüşmüştür [10, 45 s.], sonradan sözün sonundaki ö ünlüsü telaffuz edilmemistir, böylece sözcüğün sonundaki g ünsüzü v ünsüzüne dönüşmüştür. Özbek Türkçesinde v ünsüzü etkisiyle ä ünlüsü â ünlüsüne dönüşmüştür. ö ünlüsü ses inceliğini kaybetmiştir: (**köd || köz + ä = közä-**) + **gö = közägö>köyägö>köyäg>köyäv>köyäv>kuyäv** [12, 214 s.].

Kuyovni o'g'il bil, kelinni – qiz [7, 139 s.].

Quda /Dünür: Karı kocaların ana babalarının her biri (Evli çiftlerin babaları ve anneleri birbirine dünür olurlar).

G'aming yo'q bo'lsa, quda qil [7, 133 s.].

Sovchi/Dünürçü: Evlenecek bir erkek için kız istemeye giden kimse ya da kimseler

Eski Türkçede de aynı anlama gelen bu sözcük 'haber', 'nutuk' anlamını veren sav isiminden [13, 168 s.]; [11, 491 s.] -çı ekiyle yapılmıştır [13, 445 s.]; Özbek Türkçesinde a ünlüsü ä ünlüsüne dönüşmüştür, ı ünlüsü kalınlık sesini kaybetmiştir: sav + çı = savçı > sāvçı [12, 293 s.].

Qaynota/ Kayınbaba: Eşin babası (Kaynata da denir).

Bu sözcük Eski Türkçedeki 'karı tarafından akrabalar (kocasına göre)', 'koca tarafından akrabalar (karısına göre)' anlamına gelen qayın sözcüğü ve ata sözcüğünden oluşmuştur. Eski Özbek Türkçesinde bu sözcükler birleşik kelime olduğundan sonra ı ünlüsü kullanılmamaya başlamıştır; daha sonra a ünlüleri ä ünlülerine dönüşmüştür: qayın ata = qayınata > qaynata > qäynätä.

Qaynota ham – ota, qaynona ham – ona [7, 126 s.].

Qaynona /Kaynana: Eşin annesi

Bu sözcük Eski Türkçedeki ‘karı tarafından akrabalar (kocasına göre)’, ‘koca tarafından akrabalar (karısına göre)’ anlamına gelen qayın sözcüğüyle, ‘kadın kendi çocuğuna göre’ anlamını veren ana sözcüğüyle oluşmuştur; eski Özbek Türkçesinde bu sözcükler birleştikten sonra ı ünlüsü kullanılmamaya başlamıştır; sonradan a ünlüleri ä ünlülerine dönüşmüştür: qayın ana = qayınana > qaynana > qäynänä.

Kaşgarlı Mahmut’a göre qayın terimi aslen qazın sözcüğündeki [13, 383 s.], ž ünsüzü y ünsüzüne dönüşerek yapıldığını belirtir [13, 68 s.]. Türk Lehçelerindeki akrabalık adları hakkında araştıran L.A. Pokrovskaya bazı Türk Lehçelerinde qayın terimi sadece ‘karı tarafından akrabalar’ anlamında kullanılıp, daha sonra ‘koca tarafından akrabalar’ anlamında kullanılmaya başladığını belirtmiştir. Böylece qaynana sözcüğü önce ‘kadının annesi’ anlamını vermiştir, daha sonra bu sözcüğün anlamında genişleme olduğundan dolayı ‘kocanın annesi’ anlamında kullanılmaya başlamıştır.

L.A. Pokrovskaya’ya göre, Tatar Türkçesinde qaynana sözcüğü günümüzde de sadece ‘karının annesi’ anlamında kullanılmaktadır. ‘kocanın annesi’ anlamında bi ana(y) sözcükleri kullanılır.

Qaynonaga tosh otsang, tosh olasan,

Qaynonaga osh bersang, osh olasan [7, 29 s.].

Qaynegachi/Görümce: Evli kadının kocasının büyük kız kardeşi

Bu sözcük Eski Türkçedeki ‘kadın tarafından akrabalar (kocasına göre)’ anlamına gelen qayın sözcüğüyle, ‘ağabeyin karısı’, ‘kendinden yaşça büyük olan kadın’ anlamını veren egäçi sözcüğünden oluşmuştur; daha sonra bu sözcükler birleşik kelime olduktan sonra ikinci hecedeki dar ünlü sesi kullanılmamaya başlamıştır. e ünlüsü ä ünlüsüne, bununla beraber birinci hecedeki a ünlüsü ä ünlüsüne dönüşmüştür: qayın egäçi = qayinegäçi > qaynegäçi > qäynägäçi.

Qaynsingil/Görümce: Evli kadının kocasının küçük kız kardeşi

Bu sözcük Eski Türkçedeki ‘kadın tarafından akrabalar (kocasına göre)’ anlamına gelen qayın sözcüğüyle ‘sonradan doğan kız evlat’ anlamına gelen siñil sözcüğüyle birleşerek oluşmuştur [11, 500 s.]; daha sonra a ünlüsü ä ünlüsüne dönüşmüştür, ı ünlüsü kalınlık ses değerini kaybetmiştir: qayın siñil = qayinsiñil > qäyinsiñil.

Bu sözcük Özbek Türkçesinin İzahlı lügatinde **qaynsingil** şeklinde yanlış yazılmıştır: Özbek Türkçesinin sözcükleri içinde üç tane ünsüz harf birdenbire kullanılmaz.

Qaynsingil – yarım qaynona,

Qaynegachi – butun qaynona [7, 92 s.].

Qayın ağa/ Kayın Birader: Erkeğin ve kadının ağabeyleri

Bu sözcük Eski Türkçedeki ‘karı tarafından akrabalar (kocasına göre)’, ‘koca tarafından akrabalar (karısına göre)’ anlamına gelen qayın sözcüğü ile ‘yaşça büyük oğul evlat’ anlamını veren ağa (< aka) sözcüğünden oluşmuştur. Eski Özbek Türkçesinde bu sözcükler birleşik kelime olduğundan sonra ı ünlüsü kullanılmamaya başlamıştır; daha sonra a ünlüleri ä ünlülerine dönüşmüştür: qayın ağa = qayınağa > qaynağa > qäynägä.

Qaynog'a qayın bo'lar,

Qaynini mayın bo'lar [7, 127 s.].

Qayni: Erkeğin ve kadının erkek kardeşleri

Bu sözcük Eski Türkçedeki ‘karı tarafından akrabalar (kocasına göre)’, ‘koca tarafından akrabalar (karısına göre)’ anlamına gelen qayın sözcüğü ile ‘yaşça küçük oğul evlat’ anlamındaki ini [13, 119 s.] sözcüğünün birleşmesiyle oluşmuştur. Eski Özbek Türkçesinde bu sözcükler birleşik kelime olduğundan sonra qayın terimi sonundaki ın sesleri ve ini sözcüğün başındaki i ünlüsü kullanılmamaya başlamıştır. Sonradan a ünlüsü ä ünlüsüne dönüşmüştür: qayın ini = qaynini > qayni > qäyni [12, 510 s.].

Qayning kelsa, ketmon chop,

Qayrilmasa, mayrilsin [7, 53 s.].

Boldız/Baldız: Erkeğin karısının kız kardeşleri

Bu terim Eski Türkçede ‘küçük kardeş’ anlamına gelen **-bal** sıfatına **-dız** eki eklenerek oluştuğu tahmin edilmiştir [10, 54 s.];

Kaşgarlı Mahmut bu sözcüğün aslen ‘kadının kız kardeşi’ olarak tarif ediyor [13, 426 s.];

Özbek Türkçesinde a ünlüsü â ünlüsüne dönüşmüştür. ı ünlüsü kendi ses özelliğini kaybederek i ünlüsüne dönüşmüştür: **bal + dız = baldız > bâldız**

Boldiz boldan shirin [7, 131 s.].

Pochcha/Enişte: Teyze, hala ve kız kardeş gibi kadın akrabaların kocaları

Xolamning oshini shirin qilgan

Pochchamning go'shti [7, 219 s.].

Boca/Bacanak: Kız kardeşlerle evlenen erkeklerin birbirlerine göre durumları

Eski Türkçede de aynı anlama gelen bu sözcük aslen **ba:ca** şeklinde telaffuz edilmiştir. Daha sonra uzun **a**: ünlüsü kısalmıştır [10, 24 s.];

Özbek Türkçesinde ilk hecedeki a ünlüsü â ünlüsüne, ikinci hecedeki a ünlüsü ä ünlüsüne dönüşmüştür: **ba:ca>baca>bâcä** [12, 56 s.]

Yetti bojani bir bo'ri yer [7, 137 s.].

Ovsın/Elti: Erkek kardeşlerin eşleri

Ovsinlar inoq bo'lsa,

Og'a-inilar chinoq bo'lmas [7, 134 s.].

İchkuyov/İç Güveysi: Damadın gelinin evinde yaşaması

Bu sözcük iç kuyâv sözcüklerinin birleşik isim olmasıyla ortaya çıkmıştır: iç kuyâv= içkuyâv.

İçik kuyâv – küçük kuyâv atasözüne göre bu sözcüğü başka bir biçimde açıklayabiliriz: aslen bu sözcüğün birinci kısmı içik şeklinde olup, iç- fiilinden -(i)k ekiyle sıfat oluşmuştur ve bu sözcük önceden ‘kendi isteğiyle gelen’ anlamındadır [10, 129 s.].

Yanga /Yenge: Amca, dayı ve ağabeyin eşleri

Eski Türkçede de aynı anlama gelen bu sözcük aslen yängä şeklinde telaffuz edilmiştir [10, 189 s.], Özbek Türkçesinde g ünsüzü telaffuz edilmeden düşmüş: yängä>yänjä.

Onasi maqtagan qizni olma,

Yangasi maqtagan qizdan qolma [6, 135 s.].

3. Üveylik Bildiren Terimler

Og'ay/Üvey: Yalnız yasaca akraba sayılan, aralarında kan bağı bulunmayan, öz olmayan anlamında kullanılan terimdir.

O'gay ota non bermas,

Non bersa ham, jon bermas [7, 135 s.].

Tarihi kaynaklarda –lık ekli şeklinde akrabalık adları tespit edilmiştir:

Analık üvey ana (og'ay ona)

Atalık üvey baba (og'ay ota)

-LIK ekli şeklinde akrabalık adları, günümüzde bazı Türk lehçelerinde kullanılmaktadır.

Sonuç

Özbek Türkçesi akrabalık adları bakımından diğer Türk lehçelerinde olduğu gibi çok zengin bir söz varlığına sahiptir. Birçok dilde, örneğin Hint-Avrupa dillerinde iki hatta üç akrabalık terimi tek bir terimle ifade edilmektedir. Özbek Türkçesinde ise bu tür akrabalık adları için ayrı terimler kullanılmaktadır.

Yine bu dillerde hala ve teyze için de tek bir terim kullanılır. İngilizce aunt, Almanca tante, Fransızca tante vb. Özbek Türkçesinde ise “hala” terimi için “amma”, “teyze” terimi için “xola” terimi kullanılır.

Toplum hayatının geçmişten bugüne izlerini dil yadigârları üzerinde bulmak mümkündür. Bu tespitlerin en güzel şekilde yapılacağı ürünlerden birisi de atasözleridir. Atasözleri kuşaklar arası

iletişimi sağlayan, sözlü dilde uzun yıllar yaşamış böylece toplumsal hafızayı yansıtan en önemli kaynaklardandır. Türk insanının hayat tarzını ve algısını, gelenek-göreneklerini ortaya koyan bu sözler, yalnızca dil açısından değil, aynı zamanda sosyolojik açıdan da incelenmesi gereken önemli unsurlardır.

Özbek halkının sınırsız hikmetli sözleri ve atasözleri, maziden günümüze kadar asırlar boyu, atalarımızın ve ecdadımızın yurtlarda, bucaklarda, dillerde ve gönüllerde olgulanmış, pişmiş ve anlamı derinleşerek бүгüne ulaşmıştır. Atasözlerinde atalarımızın basıp geçtiği yollar, yaşadıkları hayat, mutlulukları ve çektikleri eziyetler, mana dolu nasihatleri, geçmişte yaşamış ecdadımızın örf-âdetleri, an'aneleri yansıtılmaktadır. Başka pek çok halkın edebiyatında olduğu gibi Özbek Halk Edebiyatında da atasözleri ve deyimler büyük bir yer tutarlar. Bunlar halkın gündelik hayatında asırlar boyunca çok ciddi bir role sahip olup, bugün de içtimaî, kültürel-edebî ehemmiyetlerinden bir şey kaybetmemişlerdir.

Özbek Türkçesinde akrabalık adlarıyla ilgili birçok atasözleri bulunmaktadır. İncelememize göre en çok “Kız” hakkında 158 atasözü, “Çocuk” hakkında 100 atasözü, “Akraba” hakkında 42 atasözü, “Güvey” hakkında 56 atasözleri bulunmaktadır. Özbek Türkçesinde akrabalık adlarıyla ilgili toplam 1208 atasözleri bulunmaktadır. Türkiye Türkçesinde “Akraba” ile ilgili 7 atasözü, “Anne” ile ilgili 34 atasözü, “Baba” ile ilgili 25 atasözü, “Çocuk” ile ilgili 8 atasözü, “Gelin” ile ilgili 17 atasözleri bulunmaktadır.

Akraba adlarının yer aldığı Türk atasözlerinde geçen ifadelerde genellemeler, zorunluluk ifadeleri, etiketleme, abartma, seçme, kötüleme ve güzelleme görülmektedir. Bunlar zamana, yere ve içinde bulunulan topluluğa göre doğru olabilir; ancak cinsiyet, yaş, yakınlık ve uzaklık durumlarına göre sergilenen ayrımlar, bu yönde verilen öğütler ve uyarılar dikkatleyeniden ele alınmalıdır. Çünkü atasözleri de belli şartlar altında söylenmiş sözlerdir. Doğruluğu kesinlik göstermez. Akraba adlarının geçtiği atasözlerinde de bazı akraba adlarına önyargılı yaklaşıldığı, bazılarının yüceltilip bazı genellemelere tabi tutulduğu görülmektedir.

KAYNAKÇA

1. Agabekova D. Kazakistandaki etnik halkların dillerinin tarihi gelişim süreci // Ясауи университетінің хабаршысы. – 2018. – №2. – Б. 113–124.
2. Gülensoy T. Altay Dillerindeki Akrabalık Adları Üzerindeki Notlar, Türk Dili Araştırmaları Yıllığı – Belleten 21–22 (1973–1974). – Ankara, 1974. – S. 283–318.
3. Aksan, Doğan. Anlambilimi ve Türk Anlambilimi. – Ankara: Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları, 1978. – 97 s.
4. Gömeç, Saadettin. “Divanü Lûgat-it-Türk’de Akrabalık Bildiren Terimler”. – Ankara: Türk Kültürü, 39/464, 2001. – 133 s.
5. İsmoilov İ.A. Turkiy Tillarda Qavm-Qarindoshlik Terminlari. – Toşkent: Fan nashriyoti, 1966. – 25 s.
6. Aydoğmuş Erdal. Fergana Türklerinde Akrabalık Adları // 5. Uluslar arası Türkoloji Kongresi, Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi, 19–20 Nisan 2013. – Türkistan, 2013. – S. 33–45.
7. To'ra Mirzayev, Asqar Musoqulov, Bahodir Sarimsoqov. O'zbek Halq Maqollari. – Taşkent: «Sharq», 2005. – 334 s.
8. Aksoy, Ömer Asım. Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü. – İstanbul: İnkılâp Kitabevi, 1988. – 236 s.
9. Serdar Dağistan. Kırgız Türkçesinde Akrabalık Adları // Uluslararası Türk Dünyası'nda İlmî Araştırmalar Sempozyumu Bildirileri. Kastamonu. – 2016. – S. 433–437.
10. Севортян Е.В. Этимологический словарь тюркских языков. I, II, III тома. – М.: Изд-во «Наука», 1974–1980. – 768 с., 349 с., 395 с.

11. Древнетюркский словарь / Наделяев В.М., Насилов Д.М., Тенишев Э.Р., Щербак А.М., и др. / Ред.: В.М. Наделяев, Д.М. Насилов, Э.Р. Тенишев, А.М. Щербак. – Л.: Наука, 1969. – 677 с.
12. Şavkat Rahmatullayev. Özbek Tilining Etimologik Lugati. – Taşkent: Universitet, 2003. – 600 s.
13. Mahmud Kaşgariy. Devonu Lugatit Türk. I–III tom; İndex. – Taşkent: Fan nashriyoti, 1960–1967. – S. 103–119, 383–445.
14. Yaşar Çağbayır. Büyük Türkçe Sözlük, I cilt. – İstanbul: Ötüken TİKA kitapları, 2016. – 171 s.
15. Aydoğmuş Erdal. Atasözlerimizdeki Akrabalık Adları, 6. Uluslar arası Genç Türkologlar Sempozyumu, Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi, 24–26 Nisan 2014, Bişkek, Kırgızistan. – S. 34–42.
16. Yılmaz, Yakup; Sarı, Hatice. Türk Atasözlerinde Akrabalık Adlarının Kullanımı // Rumeli, Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi. – 2015. – №2. – S. 1–20.

REFERENCES

1. Agabekova D. Kazakistandaki etnik halkların dillerinin tarihi gelişim süreci // İsa'ı üniversitetiniñ habarshysy. – 2018. – №2. – B. 113–124. [in Turkish; the title of journal is in Kazakh].
2. Gülensoy T. Altay Dillerindeki Akrabalık Adları Üzerindeki Notlar, Türk Dili Araştırmaları Yıllığı – Belleten 21–22 (1973–1974). – Ankara, 1974. – S. 283–318. [in Turkish].
3. Aksan, Doğan. Anlambilimi ve Türk Anlambilimi. – Ankara: Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları, 1978. – 97 s. [in Turkish].
4. Gömeç, Saadettin. “Divanü Lûgat-it-Türk’de Akrabalık Bildiren Terimler”. – Ankara: Türk Kültürü, 39/464, 2001. – 133 s. [in Turkish].
5. İsmoilov İ.A. Turkiy Tillarda Qavm-Qarindoshlik Terminlari. – Toşkent: Fan nashriyoti, 1966. – 25 s. [in Turkish].
6. Aydoğmuş Erdal. Fergana Türklerinde Akrabalık Adları // 5. Uluslar arası Türkoloji Kongresi, Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi, 19–20 Nisan 2013. – Türkistan, 2013. – S. 33–45. [in Turkish].
7. To'ra Mirzayev, Asqar Musoqulov, Bahodir Sarimsoqov. O'zbek Halq Maqollari. – Taşkent: «Sharq», 2005. – 334 s. [in Turkish].
8. Aksoy, Ömer Asım. Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü. – İstanbul: İnkılâp Kitabevi, 1988. – 236 s. [in Turkish].
9. Serdar Dağistan. Kırgız Türkçesinde Akrabalık Adları // Uluslararası Türk Dünyası'nda İlmi Araştırmalar Sempozyumu Bildirileri. Kastamonu. – 2016. – S. 433–437. [in Turkish].
10. Sevortian E.V. Etimologicheski slovar tıyrkskih yazıykov. I, II, III toma. – M.: Izd-vo «Naýka», 1974–1980. – 768 s., 349 s., 395 s. [in Russian].
11. Drevnetıyrkski slovar / Nadeliaev V.M., Nasilov D.M., Tenishev E.R., erbak A.M., ı dr. / Red.: V.M. Nadeliaev, D.M. Nasilov, E.R. Tenishev, A.M. erbak. – L.: Naýka, 1969. – 677 s. [in Russian].
12. Şavkat Rahmatullayev. Özbek Tilining Etimologik Lugati. – Taşkent: Universitet, 2003. – 600 s. [in Turkish].
13. Mahmud Kaşgariy. Devonu Lugatit Türk. I–III tom; İndex. – Taşkent: Fan nashriyoti, 1960–1967. – S. 103–119, 383–445. [in Turkish].
14. Yaşar Çağbayır. Büyük Türkçe Sözlük, I cilt. – İstanbul: Ötüken TİKA kitapları, 2016. – 171 s.
15. Aydoğmuş Erdal. Atasözlerimizdeki Akrabalık Adları, 6. Uluslar arası Genç Türkologlar Sempozyumu, Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi, 24–26 Nisan 2014, Bişkek, Kırgızistan. – S. 34–42. [in Turkish].
16. Yılmaz, Yakup; Sarı, Hatice. Türk Atasözlerinde Akrabalık Adlarının Kullanımı // Rumeli, Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi. – 2015. – №2. – S. 1–20. [in Turkish].